

Потильчак Б.О.

аспірант,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

КЕРІВНИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНСЬКОЇ РСР У 1943-1945 рр.

Серед зловбодених проблем, що супроводжували відновлення діяльності Верховного Суду Української РСР на визволеній від нацистських окупантів території України у 1943-1945 рр., особливою гостротою вирізнялися питання адміністрування і забезпечення ефективного керівництва роботою вищого судового органу республіки. Ця сторінка минулого Верховного Суду УРСР окресленого хронологічного періоду залишається практично невивченою вітчизняними істориками права, що робить дослідження питань кадрового забезпечення керівництва роботою вищого органу в системі судів загальної юрисдикції Української РСР у 1943-1945 рр. актуальним в колі теоретичних історично-правових студій України радянської епохи.

Спеціальні історично-правові дослідження професійної діяльності голів Верховного Суду Української РСР у 1943-1945 рр. на сьогодні практично відсутні. В працях Д.С. Сусла [4, с. 184], О.Л. Копиленка, В.Д. Гончаренка та О.В. Зайчука [3, с. 6] зустрічаємо лише епізодичні згадки про цих людей.

Мета і завдання дослідження визначаються спробою історичної ретроспективи кадрової ситуації у вищому судовому органі Української РСР, що складалася в 1943-1945 рр. у царині керівництва діяльністю Верховного Суду УРСР. Розглядається організаційно-кадрове адміністрування на посадах голів Верховного Суду республіки у складний період відновлення його роботи на визволеній від нацистських окупантів території УРСР. Основу джерельної бази дослідження склали документи фонду 24 (Верховний суд Української РСР) Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. Серед використаних автором документів накази голови Верховного суду з організаційних, загальних питань і по особовому складу, а також копії ухвал судових колегій Верховного суду УРСР у кримінальних і цивільних справах.

Вивчення джерельної бази свідчить, що з відновленням роботи у січні 1943 р. і до березня цього року апарат Верховного Суду Української РСР існував більше на папері ніж як реально діючий інститут судової влади, а його штат складався з однієї штатної одиниці – заступника голови суду. Цю посаду займав Мусій Григорович Розанов, котрий і виконував обов'язки його керівника. Офіційною датою вступу М.Г. Розанова до виконання своїх посадових повноважень маємо всі

підстави вважати 21 січня 1943 р. Саме цього дня, ще перебуваючи в Москві, новопризначений виконуючий обов'язки керівника ВС Української РСР підписав наказ № 1, в якому оголосив про свій вступ до виконання відповідних повноважень [1, арк. 1]. До весни 1943 р. формуються штати кримінальної та цивільної судових колегій і технічного апарату суду (керуючий справами, секретар голови суду, секретарі судових колегій і судових засідань, друкарки і коректори, експедитори, консультанти).

Наказом Народного комісара юстиції СРСР № 230-л від 26 квітня 1943 р. на посаді голови Верховного Суду Української РСР було поновлено Костянтина Тимофійовича Топчія К.Т. [1, арк. 35а]. Уродженець Донбаської Макіївки, у 1923 р. він закінчив Томську військово-інженерну школу, а 1933-му – три курси гірничого інституту імені Артема у Сталіно. Працював на різних партійних, посадах на Донбасі, у Харківській, і Полтавській областях. Був секретарем Оргбюро ЦК КП(б)У по Полтавській області. В період спаду найбільшої хвилі сталінських чисток, у травні 1938 р., призначений головою Верховного Суду УРСР і працював на цій посаді до листопада 1941 р. З евакуацією ВС УРСР К.Т. Топчій був переведений на посаду заступника голови Військового трибуналу Південно-Західного фронту. Пізніше працював заступником голови військових трибуналів Сталінградського, Донського та Центрального фронтів [5]. Характерно, що багаторічний керівник вищого органу в системі судів загальної юрисдикції юридичної освіти не мав зовсім, а його кар'єра голови ВС УРСР цілковито має завдячувати великому апаратному досвіду радянського чиновника. Такою була тодішня кадрова політика в царині державної служби загалом.

За рішенням ЦК КП(б)У в кінці травня 1945 р. голову Верховного Суду УРСР К.Т. Топчія призначили першим секретарем Полтавського обкому КП(б)У. У зв'язку з цим з 9 червня 1945 р. обов'язки керівника вищого судового органу УРСР за посадою виконував перший заступник голови ВС республіки Петро Степанович Урізченко [2, арк. 71]. Тільки у кінці серпня 1945 р. ЦК КП(б)У та НКЮ УРСР узгодили остаточне рішення призначити новим головою Верховного Суду республіки Олександра Федоровича Блискавку. 30 серпня 1945 р. новопризначений керівник приступив до виконання своїх посадових обов'язків [2, арк. 107]. Протягом вересня-жовтня 1945 р. О.Ф. Блискавка ініціював перевірку якості та ефективності роботи судових колегій і працівників технічного апарату. За результатами перевірки було вжито низку організаційно-кадрових заходів, що позитивно відбилися на роботі судових колегій і канцелярії суду. Проте головував О.Ф. Блискавка у вищому судовому органі Української РСР недовго. У листопаді 1945 р. його було відкликано ЦК КП(б)У, а в грудні 1945 р. призначено прокурором Донецької області. На посаду ж керівника Верховного Суду

УРСР 20 листопада 1945 р. повернувся К.Т. Топчій [2, арк. 167], який працював головою ВС УРСР до 1948 р.

Вивчення специфіки кадрового адміністрування на посаді голови Верховного Суду Української РСР у 1943-1945 рр. свідчить про те, що партійне і державне керівництво республіки в особі ЦК КП(б)У та Народного комісаріату юстиції УРСР робило ставку на досвідчених і перевірених попередньою фаховою роботою радянських апаратників. При цьому наявність у керівника вищої юридичної освіти була хоча й важливим, але далеко не визначальним чинником у його призначенні на посаду. Набагато важливішим для сталінського керівництва виявлявся чиновницький досвід.

Незважаючи на матеріальні, організаційні та кадрові проблеми, керівники Верховного Суду Української РСР у 1943-1945 рр. змогли не лише відновити його діяльність як інституту судової влади, але й поступово налагодили функціонально роботу вищого судового органу республіки. Ключове значення в цьому процесі відігравав саме людський чинник.

Список використаних джерел:

1. Накази №№ 1-97 голови Верховного суду УРСР з загальних питань і по особовому складу за 1943 р. // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 24. – Верховний Суд Української РСР, оп. 16. – 1940-1964 рр., спр. 2. – 103 арк.
2. Накази №№ 1-174 голови Верховного суду по основній діяльності і особовому складу за 1945 рік (3 січня 1945 р. – 31 грудня 1945 р.) // ЦДАВО України, ф. 24, оп. 16, спр. 14. – 186 арк.
3. Копиленко О.Л. Становлення і розвиток Верховного Суду України [Текст] / О.Л. Копиленко, В.Д. Гончаренко, О.В. Зайчук // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 1. – С. 2-11.
4. Сушло Д.С. Історія суду Радянської України (1917-1967 рр.): монографія [Текст] / Д.С. Сушло. – К.: Вид-во Київського університету, 1968. – 236 с.
5. Офіційний сервер Верховного Суду України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>